

A TÉR ÉS TÁRSADALOM ELSŐ HÚSZ ÉVE

(The First 20 Years of Space and Society)

RECHNITZER JÁNOS

Elsőként a tényekről

A Tér és Társadalom húsz évfolyama alatt 64 folyóirat szám jelent meg. A közel 11 ezer nyomtatott oldalt 882 szerző írta, ebből 70 fő volt külföldi, akik 65 cikket, tanulmányt adtak közre. A megjelent 614 tanulmánynak több mint a fele elméleti jellegű volt, a többi a folyóirat megalakulásától alapvetően követett tematikus rovatokhoz kapcsolódott. A Krónika, majd Könyvjelző rovatban 178 könyv, tanulmánykötet ismertetése jelent meg.

A szerkesztőbizottság elnöke az alapítás óta (1987) Enyedi György, a tagok nagy aktivitással változtak, döntően az MTA Regionális Kutatások Központja egységeinek vezető kutatóiból tevődtek össze.

Alapító főszerkesztő: Tóth József, alapító szerkesztőként regisztrálhatjuk: Barta Györgyit és Hajdú Zoltánt, 11 szám összeállítását végezték el, utolsó, általuk gondozott szám az 1989. 3. volt.

Beluszky Pál az 1989. 4. számtól vette át a folyóirat főszerkesztői feladatait, munkáját segítették szerkesztőként: Daróczy Etelka, Zentai Viktória, Dúró Annamária, Tímár Lajos, Váradai Mónika Mária (az 1991. 4. számig), Mészáros Júlia (az 1992. 1-2. számtól az 1992. 3. számig felelős szerkesztőként), az utolsó szám (az 1993. 1-2.) Tímár Judit és Zentai Violetta segítségével került összeállításra.

Az 1993-ban kapott felkérés alapján az 1993. 3-4. számtól jegyzem főszerkesztőként a folyóiratot. Felelős szerkesztő volt Pfeil Edit az 1995. 3-4. számig, az 1996. 1. szám összeállítását Telekes Annamária segítette, majd felelős szerkesztőként 1996. 2-3. számtól 1998. 1-2. számig Nagy Erikával dolgoztunk együtt. 1998. 3. számtól napjainkig Nárái Márta és Hardi Tamás a Tér és Társadalom felelős szerkesztője. A technikai szerkesztés feladatait 1996. 2-3. számtól kezdődően Kőműves Mária látja el.

A három főszerkesztői időszakban más és más szemléletben történt a lap szerkesztése. Az első időszakban még nem voltak tematikus számok, ekkor alakultak ki a későbbi rovatok, nagy figyelmet kapott, hogy minden számban egy-egy, a regionális tudomány neves külföldi szaktekintélyének magyar nyelvre fordított cikke jelenjen meg.

A Beluszky Pál által szerkesztett tíz számból hat tematikus volt, így foglalkoztak a társadalom térhódításával, a mikroterekkel, a választási földrajzzal, a területi politikával, Budapesttel és a nők szerepével a térben, társadalomban. Ezekben, a számokban jelentek meg elsőként fényképek illusztrációként, nagy számban adtak közre külföldi szerzőket (23 fő) és kitekintésként külföldi összehasonlító tanulmányokat (20 egység).

A Tér és Társadalom az MTA IX. osztálya (Jog- és Gazdaságtudományi Osztály), valamint az MTA Regionális Kutatások Központja negyedéves folyóirata. A kiadás költsége éves átlagban 2–2,3 millió Ft, aminek többségét 70–75%-át az RKK a kutatási költségeiből fedezi, az MTA támogatás 20–25%-ot tesz ki, csökkenő mértékben, s 3–5% között van az előfizetői, illetve az eladott példányszámok utáni bevétel. A Tér és Társadalom egyes számai 500 példányban jelennek meg, ebből – napi állás szerint – 163 intézményi és 90 egyéni előfizetővel rendelkezünk. Az előfizetők száma stabilnak mondható, az évek alatt inkább csökkent az intézményi kör – szervezeti összevonások, takarékoság –, ugyanakkor az egyéni előfizetők száma emelkedett, s a kettő együtt stabil vagy kis mértékű növekedést mutat. A fenn maradó példányok az RKK cserekapcsolataira, szerzői tiszteletpéldányokra fordítódnak. A folyóiratot három évben (2002–2004) támogatta a Nemzeti Kulturális Alapprogram, mely forrást szerzői és fordítói honoráriumokra, kis részben nyomdai költségekre fordítottunk, valamint az Interneten történő megjelenés finanszírozásához járult hozzá az Alapprogram. Ugyanakkor a lap nem ad helyet reklámnak. Jelenleg a Tér és Társadalom nem fizet a szerzőknek, s nem kér megjelentetési hozzájárulást.

A folyóirat szerkesztése 1994-től Győrben zajlik, az MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet gondozásában Hardi Tamás és Nárai Márta a felelős szerkesztő. A terjesztés szintén Győrből történik. A Tér és Társadalom 1996. 1. számától olvasható az interneten (www.rkk.hu), egy évfolyam késéssel kerülnek fel a füzetek a honlapra. A folyóirat régebbi számaiból néhány példány még megtalálható az RKK könyvtárban, illetve a Nyugat-magyarországi Tudományos Intézetben, így igény szerint a hiányzók beszerezhetők.

A szerzők és hálózatok¹

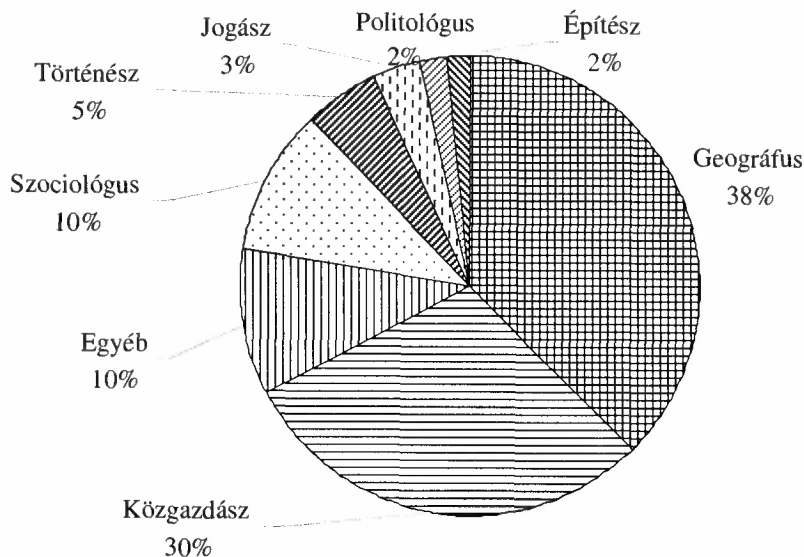
A Tér és Társadalom szerzői körének és szakmai kapcsolatainak elemzése a hazai regionális tudomány kistükrre. Megvizsgáltuk, hogy a 882 szerzőt milyen szakmai csoportokba sorolhatjuk be, vagyis azt kutattuk, hogy a regionális tudomány elméleti folyóiratában milyen végzettségű – magukat mely szakmához soroló – szerzők milyen arányban publikálnak (*1. ábra*).

Az *1. ábra* a feldolgozott 20 évfolyam szerzőinek szakmai képzettség szerinti összetételét villantja fel. A geográfus, földrajzos végzettségű szakemberek adják a szerzők 37,5%-át, részesedésük a publikációkban a feldolgozott évfolyamok során egyenletesen magas volt, de látványos aktivitást az ezredfordulótól mutattak. A közgazdászok következnek a sorban 29,6%-kal. Jellemző erre a szakmacsoportra, hogy az alakulás éveiben a szerzők kisebb hányada tartozott ide, majd aktivitásuk a kilencvenes évek közepétől emelkedett, s szintén az ezredforduló után ugrott meg. A sorrendet a szociológusok követik, 10,2%-kal, s az ezredfordulótól egyre nagyobb számban publikálnak a folyóiratban. A történész végzettségű szerzők inkább az indulás éveiben, majd a kilencvenes évek első harmadában jelentkeznek a lapnál. A jogászok publikációs aktivitása visszafogott, hiszen csupán 3,2%-ot képviselnek

a szerzői körből, ami aránytalanul mérsékelt a regionális tudományban elfoglalt helyükhöz – s mondhatni befolyásukhoz – mérten. Hasonlóan visszafogott, szinte említésre sem méltó a politológusok (2,1%) és az építészek (1,7%) publikációs jelenléte. Az egyéb kategóriába soroltuk a néprajzos, a mérnököket (település, műszaki), az agrár, a környezettudományi, a biológus, hidrológus, a szociális munkás, a tanár végzettséggel bíró szerzőinket, illetve akiknél nem tudtuk megállapítani a szakmai kötődést, ez vonatkozott számos külföldi szerzőre.

1. ÁBRA

A Tér és Társadalom szerzői szakterület szerint (1997–2006)
(Authors of Space and Society According to Their Specialization (1997–2006))

Forrás: A Tér és Társadalom számai, 1987–2006, saját gyűjtés.

A folyóirat szerzőinek feldolgozása azt mutatja, hogy a regionális tudomány szélesedő szakmai bázist épít ki, az alkotó diszciplínák (földrajz, közgazdaságtan) mellett egyre élénkebb a területi társadalmi jelenségek iránti érdeklődés, így látványos például a szociológiát művelő szakemberek publikációs aktivitása. A területi folyamatok által érintett témák szintén bővülnek, s ennek köszönhető, hogy egyre több szakma dolgozza fel eredményeit tudományos publikációkba, amiknek közreadásában a Tér és Társadalom mindig nyitott volt és lesz a jövőben is.

A Tér és Társadalom folyóirat elemzését folytatva tekintsük át a publikáló szerzők intézményi hova tartozását (1. táblázat). 1987 és 2005 között a legtöbbet publikáló 15 szerző közül 12 kutatóként dolgozott és dolgozik ma is az MTA Regionális Kutatások Központja valamelyik egységénél.

1. TÁBLÁZAT

A Tér és Társadalom legtöbbet publikáló szerzői munkahely szerint (1987–2005)
(Authors of Space and Society Publishing the Most, According to Work Place
(1987–2005)

Név	Önálló publikálás	Összes publikálás
Rechnitzer János (NYUTI)	11	11+2 (párban)
Erdősi Ferenc (DTI)	10	10
Faragó László (DTI)	10	10+1 (párban)
Horváth Gyula (DTI)	8	8+1 (párban)
Szörényiné Kukorelli Irén (NYUTI)	6	6
Barta Györgyi (KÉTI)	5	5
Dőry Tibor (NYUTI)	5	5
Hajdú Zoltán (DTI)	5	5
Kovács Teréz (DTI)	5	5
Bartke István (ELTE)	4	4
Beluszky Pál (KÉTI)	4	4+2 (párban)
Enyedi György (MTA)	4	4+1 (párban)
Lados Mihály (NYUTI)	4	4+1 (párban)
Nagy Gábor (NYUTI)	4	4
Nemes Nagy József (ELTE)	4	4+1 (párban)

Forrás: A Tér és Társadalom alapján a szerzők feldolgozása.

Kísérletet tettünk arra, hogy a Tér és Társadalom évfolyamainak feldolgozásával feltárjuk a regionális tudomány szakmai, kutatói hálózatát, ami szerzők egymás közötti hivatkozásának feldolgozásával történt meg. A kutatói hálózatokra vonatkozó elemzés során az összegyűjtött adatok nagy hányada a hálózat kutatás szempontjából nem volt használható, hiszen a hivatkozottak többsége nem publikált a folyóiratban, így a viszonthivatkozás sem történhetett meg. Ki kellett vennünk továbbá az adatbázisból az összes külföldi szerzőt és a lapban nem publikáló magyar szerzőket is². A többszerzős cikkek esetében a szerzőket külön-külön jelenítettük meg, az adott cikk hivatkozásait mindegyik személy esetében feltüntetve.

Az elemzésben 179 szerzővel készült el az adatmátrix, ami alapján előállítható a hivatkozási háló. Amennyiben további, a diszciplínához kapcsolható magyar folyóiratok is az elemzésbe kerülnek, úgy még teljesebb kép alakítható ki a regionális tudomány színtereiről.

A vizsgálatba³ bevont szerzőknél még két tényezőt gyűjtöttünk ki. Elsőként a szakképzettséget, amivel a szerzők tudományterületét határozhattuk meg, másodikként az intézményi hovatartozást, és ezen tényezővel még a regionális tudomány térbeli elhelyezkedését is jellemezhetjük. A mobilitás – sem a területi, sem az intézményi – nem jellemzi a hazai tudományos életet, azoknál a többcikkes szerzőknél, ahol ilyet mégis tapasztaltunk (pl. legtöbb esetben a doktori iskola elvégzése utáni új munkahely jelenti a változást) ott a legutolsó cikknél megjelölt intézményt vettük alapul, a diszciplínák váltásánál hasonlóképpen jártunk el.

A regionális tudomány meglehetősen fiatal diszciplína (1984-től intézményesült, illetve 1988-ban történt a befogadása a Magyar Tudományos Akadémiába) ezért joggal merülhet fel a kérdés, hogy kik azok a személyek, akik a legnagyobb hatással voltak a tudományág magyarországi kialakulására.

A Tér és Társadalomra végzett hálózatelemzés több sajátosságot mutat. Mivel ki-húztunk minden olyan személyt, akiktől nem indul hivatkozás (nem hivatkoztak senkire), vagy kizárólag csak hivatkozásban szerepeltek, egy meglehetősen zárt hálózat jött létre. További érdekessége a hivatkozási hálóknak, hogy nagyban torzítja az adatokat a körbe- és a visszahivatkozás, ami szintén a regionális tudomány zárt-ságából következik⁴. A tudományos pályán eltöltött évek száma szintén meghatározó lehet a hálózatban elfoglalt hely szempontjából. S végül a hálózati pozíciót befolyá-solhatja a közlemények, egyben a kutatási területek speciális volta. Előfordulnak olyan egyedülálló témák, amelyek csak egy kis csoport érdeklődésére – s ezzel együtt hivatkozására – számíthatnak.

A Tér és Társadalom szerzői hálózatának zártságát az is alátámasztja, hogy a vizsgálatba bevont cikkek 86%-át az MTA RKK valamelyik kutatóintézetének munkatársa írta. A mátrixban szereplő szerzőknek viszont 34%-a volt az intézeti hálózat munkatársa. Mivel a folyóirat az MTA RKK gondozásában jelenik meg ez a tény egyáltalán nem meglepő.

A hálózatban a lehetséges kapcsolatok száma 32041 (önhivatkozásokat is bele-számolva), a tényleges kapcsolatok száma 895, ebből 94 önhivatkozás. Az adat-bázist a vizsgálathoz dichotomizáltuk, tehát az előbbi adat azt jelenti, hogy az összes szerző közül 94-en hivatkoztak saját magukra. A továbbiakban, amennyiben azt nem jelezzük, az önhivatkozásokat is belevettük a vizsgálatba.

Az hálózat sűrűsége 0,028, vagyis a lehetséges kapcsolatoknak a 2,8%-a létezik a valóságban. A szórás 0,165, ami majdnem hatszorosa a sűrűségnek, vagyis a hivat-kozáások eloszlása korántsem egyenletes. Ez sem meglepő, hiszen a tudományos hierarchia összes szintje képviselteti magát a szerzők között a PhD hallgatótól az MTA rendes tagjáig, ahol az alacsonyabb fokozatú, a tudományos nyilvánosságban kevesebb ideje tevékenykedő, nagyobb horderejű művekkel még nem rendelkező szerzők eleve kisebb eséllyel indulnak a hivatkozásokért folytatott küzdelemben.

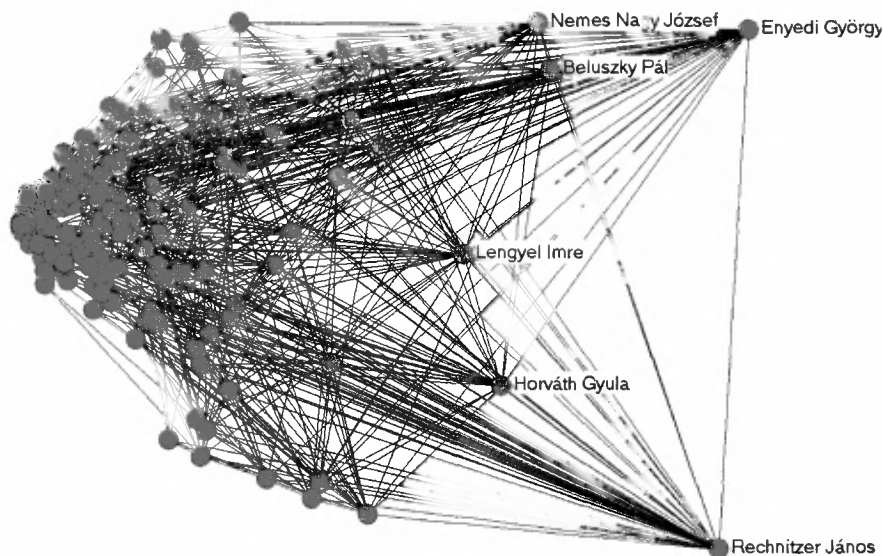
Elsőként az egyes szerzőktől kifutó és a hivatkozottakhoz befutó hivatkozások tényleges és az elméletileg lehetséges mennyiségének arányát vizsgáltuk, amellyel a hálózat általános sűrűségi mutatója tovább finomítható. Az egyes szerzőktől kiinduló hivatkozások (kifok) alapján számított sűrűségek közül a legnagyobb 15,6% (tehát volt olyan szerző, aki az adatbázisban szereplő szerzők egyhatodára hivatkozott. Amennyiben az egyes szerzőkre történt hivatkozásokból indulunk ki (befok), akkor itt a legnagyobb sűrűség 35,2%. Vagyis volt olyan szerző, akire a TÉT szerzőinek több mint egyharmada hivatkozott. Az adatbázisban szereplő 179 szerzőből 34 fő nem kapott hivatkozást, csak ő hivatkozott, míg 22 fő nem hivatkozott a 179 szerző egyikére sem. A legnagyobb kifok sűrűséggel rendelkezők között értelemszerűen azok találhatók, akiknek több esélye volt a megnyilatkozásra a lap hasábjain, azaz akik többet publikáltak. A folyóiratra, ezzel magára a tudományos közösségre leg-nagyobb hatással lévő személyeket a legsűrűbb, legmagasabb befokkal rendelkező szerzők között kell keresnünk. Összesen hat szerző (Enyedi György, Horváth Gyula,

Rechnitzer János, Beluszky Pál, Lengyel Imre, Nemes Nagy József), kutató van a hálózatban, akiknél a befok szerinti sűrűség nagyobb, mint 10%. Ezen szerzők közül három (Rechnitzer János, Horváth Gyula és Lengyel Imre) hasonlóan magas kifok szerinti sűrűséggel rendelkezik, azaz a meghatározó helyet foglalnak el a hálózatban és a regionális tudomány szakmai nyilvánosságában.

Amennyiben a főkomponens elemzést hajtunk végre az adatbázison, akkor a legtöbbet hivatkozott szerzők kerülnek az egyes főkomponensek élére. Ha összevetjük a 2. ábrát az 1. táblázattal, láthatjuk, hogy nem feltétlenül igaz az a megállapítás, hogy a Tér és Társadalomban legtöbbet publikálók a legmeghatározóbb szakmai személyiségek a regionális tudomány szempontjából.

2. ÁBRA

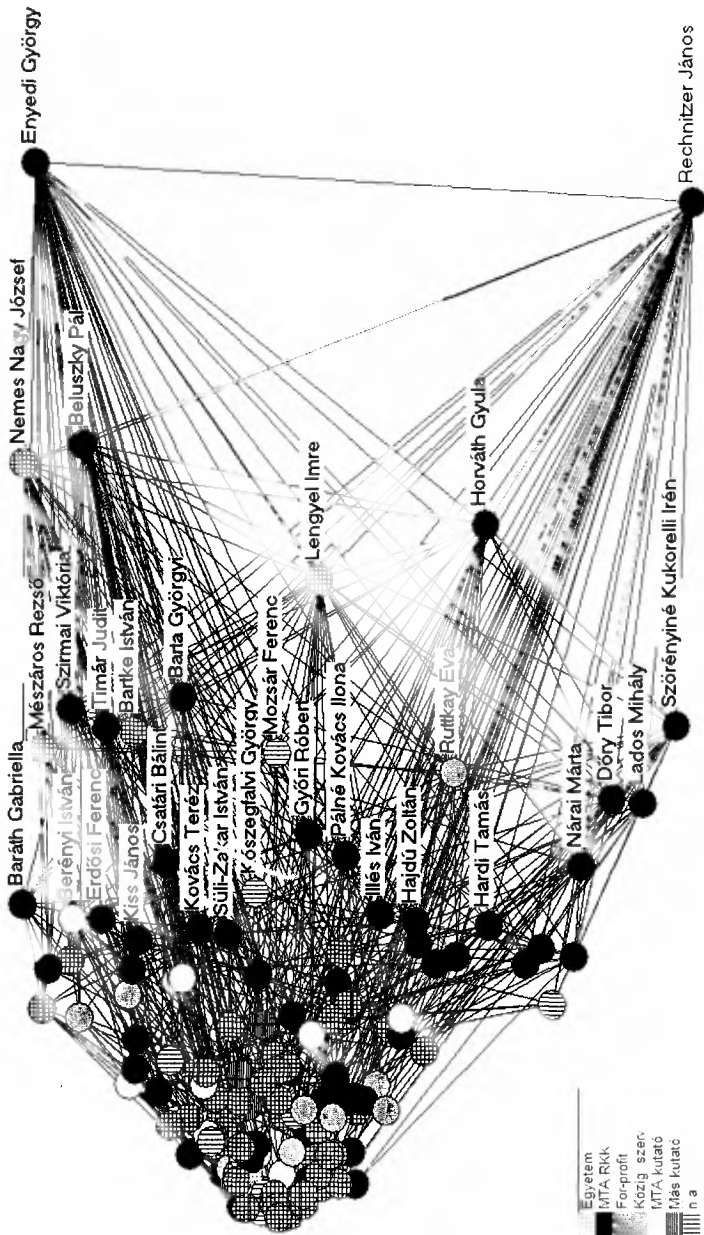
*A Tér és Társadalom hivatkozási hálójának főkomponens elemzés alapján
(Citation Network of Space and Society According to Main Component Analysis)*

Forrás: Saját szerkesztés.

Az első két főkomponensben Enyedi György és Rechnitzer János találhatóak. Enyedi György – akit a magyar regionális tudomány atyjaként tart számon a szakma – rendelkezik a legtöbb befelé irányuló kapcsolattal, munkássága meghatározó a diszciplína szempontjából. Érdekes módon az adatbázisban található 179 szerzőre nem jutott olyan sok Enyedi György hivatkozásaiból, amit a saját 5,6%-os kifok sűrűsége is jelez. Ez a tény Enyedi György szakmai múltjából és a regionális tudományban elfoglalt központi helyéből fakad.⁵ A továbbiakban három, a regionális tudomány iránt elkötelezett kutató következik: Horváth Gyula (MTA RKK főigazgató, egyetemi tanár) és Nemes Nagy József (ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, egyetemi tanár) és Lengyel Imre (SZTE Alkalmazott Közgazdaságtan Tanszék, egyetemi tanár), s a hazai társadalomföldrajz nagy „öröge” Beluszky Pál (MTA RKK KÉTI tudományos tanácsadó).

3. ÁBRA
A Tér és Társadalom hivatkozási hálója az egyes szerzők intézményi hovatartozása alapján
(Citation Network of Space and Society According to Each Author's Institution)

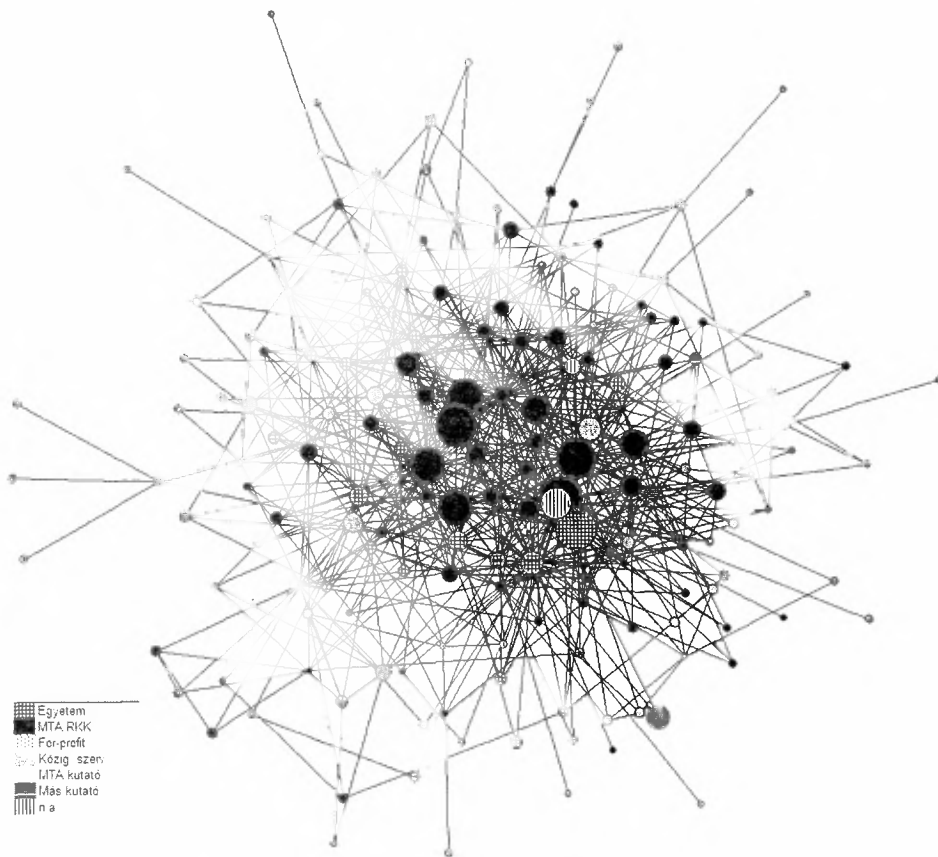
Forrás: Saját szerkesztés.

Amennyiben az adatbázisba bevonjuk az egyes szerzők intézményi hátterét (3. ábra), még egyértelműbbé válik az MTA Regionális Kutatások Központjának meghatározó, szakma-alakító szerepe. Az intézet vezető munkatársai jelennek meg a hálózat fontosabb kapcsolati csomópontjain, míg az egyetemi, felsőoktatási szférában dolgozó szerzők gyengébb belső kapcsolatokkal, mérsékelt hálózat alakító szereppel rendelkeznek.

Jól látható az MTA Regionális Kutatások Központja kutatóinak a regionális tudományt befolyásoló szerepe, ha az egyes szerzőket jelző pontok nagyságához a Freeman fokszámon alapuló központosság értékét ($N_{rmInDegree}$) rendeljük, és az elrendezést a geometrikus távolságok alapján rajzoljuk fel (4. ábra).

4. ÁBRA

*A Tér és Társadalom hivatkozási hálója az egyes szerzők intézményi háttere alapján a központosság értékének figyelembevételével
(Citation Network of Space and Society According to the Author's Institution, Considering the Value of Centricity)*

Forrás: Saját szerkesztés.

Igazolható tehát, hogy a Tér és Társadalom meghatározó szerzői az MTA Regionális Kutatások Központjából kerülnek ki. (Minél központibb, meghatározóbb egy szerző, annál közelebb került az ábra középpontjához.) Ehhez kapcsolódnak azok az egyetemek, ahol a diszciplínával foglalkozó tanszékek, doktori iskolák működnek és az MTA további kutatóintézetei. A szerzőktől kifutó hivatkozások alapján számított háló-központiság (kifok-központiság) ebben az esetben 13%, míg a szerzőkhöz befutó hivatkozások alapján számított háló-központiság (befok-központiság) 32,7%, ami az előzőnek két és félszerese. A kifok-központiság meglehetősen alacsony, ami nem meglepő, hiszen a szerzők nagy része sokat hivatkozik kifelé. A befok központiság pedig azt mutatja, hogy bár vannak centrális, meghatározó kutatók, szerzők a hálózatban, de a regionális tudomány, mint szakmai hálózat nem annyira hierarchizált, mint ahogy az elvárható lenne. Ezt támasztja alá a befok átlag és a szórási aránya is (az átlag 5, a szórás 7,74). A szórás egy kicsivel nagyobb csak az átlagnál. Ugyanezen értékek a kifoknál teljesen megegyeznek (átlag 5,00, szórás 5,086).

Az eredmények alapján megállapíthatjuk, hogy a regionális tudományon belül vannak meghatározó kutatók, szerzők. A szakterület fiatal volta (pl. az alapítók generációja szoros kapcsolatot ápol a következő generációkkal) következtében a tudományos együttműködés lehetősége nagy, aminek következtében a fiatalabb vagy újabb generáció képviselői, szerzői is könnyen kaphatnak szakmai figyelmet, azaz esetünkben hivatkozást.

A regionális tudomány hálózati kapcsolatainak kutatása itt nem ért véget, mondhatjuk, most kezdődik el. A hivatkozási háló az újabb Tér és Társadalom számok megjelenésével tovább növekszik, és vélhetően strukturálódik át, így a tudományos színtér, a kapcsolatok is változnak. A regionális tudomány multidiszciplináris jellegéből fakad, hogy más tudományterületek nyilvánossága befogadója a Tér és Társadalomban publikált szerzőknek. A vizsgálat érdekességén – kísérleti jellegén – felbuzdulva a jövőben a tudományos nyilvánosság újabb köreinek (más társadalomtudományi folyóiratok) feltérképezésére, s ezzel a regionális tudomány további szakmai befolyásának, kapcsolatainak elemzésére kerülhet sor.

Egy főszerkesztői korszak feljegyzései

A Tér és Társadalom főszerkesztői feladatait emlékeim szerint 1994-ben vettem át. Az RKK Igazgató Tanácsán rendszeresen napirend volt a folyóirat megjelenése, amit belső technikai (nyomtatás), szervezési problémák nehezítettek. Az elhúzódnak okait most már – nagyobb tapasztalatok birtokában – abban is látom, hogy több tematikus szám szerkesztése történt, s azok összeállítása nem egyszerű feladat. A szerzők elmaradása, lemaradása a tervezett füzetek kiadását késleltetheti. A kilencvenes évek elején a technikai szerkesztés és nyomda sem állt azon a szinten, mint ma, így a csúszások természetesnek tekinthetők, hangsúlyozom a mai tapasztalatokkal és feltételekkel.

Az első időszakban Pfeil Edit volt a szerkesztő, öt számot készítettünk együtt, ezek többsége tematikus szám volt, és lényegében összeállt anyagok voltak. Edit roppant precíz, alapos szerkesztő, gondosan nézte át a kéziratokat, jól kommunikált

a szerzőkkel. A Pécs–Győr távolság – még nem volt e-mail – nehezen volt leküzdhető, ami szervezési gondokat jelentett, egyeztetési problémákat vetett fel. 1996 elejére Edit gyesre vonult, így nem tudta tovább vállalni a szerkesztést. Győrben egy számot állítottunk össze Telekes Annamáriával, aztán hét szám Nagy Erika bevonásával került szerkesztésre. Konfliktusoktól mentes időszak volt, öt tematikus szám kapcsolódott a közös munkához. Ebből kettőt emelnék ki. Az egyik a fiatal regionalisták első konferenciájának anyaga (1996. 2–3. sz.), illetve az Északnyugat-Dunántúl térségére vonatkozó fejlesztési koncepciót bemutató füzet (1997. 1. sz.). A fiatal regionalisták közül napjainkra már többen érett szakemberek, kutatók, oktatók lettek, így rendszeresen publikálnak a folyóiratban. A térségi fejlesztési koncepciót bemutató szám szakmai újdonságnak számított, mert egy átgondolt és akkor elsőként tesztelt területi tervezési technikát, annak elemeit mutattuk be.

1998 elejétől vette át a Tér és Társadalom szerkesztését a Hardi Tamás–Nárai Márta páros. Akkor még nem rendelkeztek kellő tapasztalattal a szerkesztésben, de aktivitásuk és lelkesedésük révén sikerült leküzdeni az ismeretek hiányának nehéz időszakát és lényegében 1999 végére a számok megjelenésének ritmusa beállt a negyedéves ütemezésbe.

Alapvető érdemének tekintem a Hardi–Nárai szerkesztői párosnak, hogy garantálta a folyamatos megjelenést. A folyóirat szerkesztési színvonala folyamatosan javult. (Birtokomban van egy szám 1998. végéről, amit a Főigazgató úr „utószerkesztett”, s észrevételeit pirossal bejelölte. Nos, a tanulságokat leszűrtük, s mára a szerkesztői gondosság jellemzi a lapot). A helyzeten az is javított, hogy a technikai szerkesztés feltételei megváltoztak, Kőműves Marika vállalta ezt a nem könnyű feladatot, de a hardver és szoftver vetületek is korszerűsödtek, így a megjelenés gyorsaságán és főleg a kivitel minőségén is lehetett változtatni. 2000 végétől új arculattal jelenik meg a Tér és Társadalom. Galgóczy György festőművész által kidolgozott geometrikus formációt az évszakokhoz, illetve egy kicsit a számok tartalmának hangulatához lehet igazítani, s tükrözi egyben a regionális tudomány frissességét, a problémák eleven feldolgozását.

Arra a kérdésre, hogy milyen szerkesztési koncepciót követtünk az elmúlt 12–13 évben nem könnyű válaszolni. Mint láttuk, az induláskor, a kilencvenes évek közepén inkább a lap zavartalan működési feltételeinek megteremtése volt a cél. Közben a szakmai közeg megváltozott. Megjelentek új folyóiratok, így a Comitatus (1991), Falu Város Régió (1994), A Falu (1985), Európai Szemle (1990), Európai Tükör (1999), Pro Minoritate (1996), amelyek fogadták a cikkeket, tanulmányokat, illetve újjászülettek régiiek (pl. Területi Statisztika, Alföldi Tanulmányok 1992). Átalakult a tudományos közlések piaca. Számos más diszciplínát képviselő folyóirat egyre nagyobb érdeklődést mutatott a regionális tudomány iránt, így „falta” a tanulmányokat. Korábban egy-egy közlemény megjelentetése nehézségekbe ütközött, hiszen kínálati túlsúly volt, azaz kevés volt a lap, sok a szerző. Ezzel szemben az évtized közepévégre nőtt a lapok száma, egyre több konferencia kiadvány jelent meg, tanulmánykötetek láttak napvilágot, monográfiák vagy azok egész sorozata indult útjára.

Megfordult tehát a helyzet. Úgy 1997–2001 között egy kisebb közlési vákuum alakult ki, amikor nem volt könnyű jó cikkeket találni. Ez meglátszik a Tér és Társadalom folyóiraton, nőtt a házi szerzők száma, a témák nagyon diverzifikáltak, nem sikerült tematikus számokat szerkeszteni. Megtartottuk az első közlés jogát, s ahhoz keményen ragaszkodtunk, de meg kell vallani, voltak időszakok, amikor a „postás szerkesztette a lapot”, azaz vártuk, hogy érkezzen be a szám összeállításához szükséges mennyiségű kézirat. Számokat vontunk össze (szinte minden évben kettős számok voltak), visszatérő, megbízható házi szerzőkre támaszkodtunk (RKK és Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet kutatói), konferencia kötetként kezeltük a lapot.

A változások, 2002 körül indultak meg. Ekkorra jelent meg egy új piac, éspedig a doktori hallgatók egyre szélesedő tábora. Nem volt haszontalan a fiatal regionalisták konferenciáinak gondozása, mert ez is ösztönözte a legjobbakat, hogy merjék közreadni önálló kutatási eredményeiket. Pécs, Budapest, Szeged, később Miskolc, napjainkra Győr témához kapcsolódó doktori iskoláinak kiváló hallgatói jelentek meg tanulmányokkal. A szakma széles skáláját fogják be, de azért a regionális tudomány divatos irányait jellemzik, így a vidékfejlesztést, a városfejlődés kérdéseit, határ menti kapcsolatokat, a turizmus és idegenforgalmat, a periferizálódást, a területi különbségeket, azok sajátosságait, a közlekedés térségi összefüggéseit.

Érdekes módon miközben a szakma állandóan hangos volt a regionalizációtól, nem, vagy csak néhány tanulmány foglalkozott ezzel a kérdéssel. Hasonlóan elhanyagolták a szerzők (szerkesztők?) a regionális politikát, annak működésének elemzését, de az elméleti rendszereinek bemutatását is. Nem kapott figyelmet az önkormányzatok működése, azok hatása a területi folyamatok alakulására, s egyáltalán az önkormányzati rendszer és a regionális fejlődés kapcsolata. Kevés módszertani tanulmány látott napvilágot. Általában nem jellemző a szakmára a briliáns módszertani eszköztár alkalmazása, ennek elméleti megalapozása igen csak hiányos, így a lapban szinte azonnal közöltük az elemzésekben újszerű eszközöket, technikákat kínáló cikkeket.

Háttérbe szorult a Tér és Társadalom korábbi szerkesztésének azon törekvése, hogy a regionális tudomány nemzetközi szinten haladó szerzőinek alapvető, új elméletet és/vagy módszertant indító tanulmányait magyar nyelven közreadja. Talán két eredményre lehetek büszke főszerkesztői működésem alatt, az első, hogy 2000-ben megjelentettük a szerző engedélyével Krugman előremutató tanulmányát az új gazdaságföldrajz elméletéről (2000. 4. sz.), s a másik, a kritikai földrajzi tematikus szám (2003. 2. sz.), aminek szerkesztésében nagy és meghatározó szerepe volt Tímár Juditnak.

Merre tovább Tér és Társadalom?

A folyóirat jövőjét vagy a további évek szerkesztési elveit lényegében a fentiek már körvonalazzák. Végre kialakultak a megfelelő szerkesztői infrastruktúra személyi és tárgyi feltételei, a terjesztés rendszere szervezett és pontos, a lap iránt az érdeklődés növekszik, a régebbi számok elérhetőek (Internet), az arculat nem kíván radikális változást, a lap felépítése áttekinthető és követhető. Egyértelműen le kell szögezni, hogy biztosított a lap működéséhez a kézirat állomány, az elméleti cikkek lektorálása megtörténik.

Az érettség szakaszába jutott folyóirat jövőjének egyik lehetséges iránya, hogy évente egy-egy tematikus szám összeállítása történjen meg. Ezt meg kell tervezni, évekre előre ki kell jelölni a főbb témaköröket, s felkérni a témakörök neves hazai kutatóit a vendégszerkesztésre. A másik irány a publikációs felkérés, egy-egy „hiányzó” témakörben tanulmányok írásának kezdeményezése, s ezzel a regionális tudomány új kutatási irányainak felvillantása. Átlapozva a Tér és Társadalom korábbi számait – főleg Beluszky Pál főszerkesztősége alattiakat – nagyobb nyitottságot, sokszínűséget, nagyobb szellemi szabadságot tapasztaltam a tér, a térbeliség vagy akár a település probléma kezelésében. Az ezredforduló utáni Tér és Társadalom számok erősen szakmai „ízűek” lettek, a szakkérdések dominálnak, vagy a korábban jelzett divatkutatások. A térbeliség összetettebb, árnyaltabb, sokoldalúbb és ezzel sokszínűbb megközelítésére kell ösztönözni a szerzőket, több legyen a tudományos töprengés, a vita, a nézetek ütköztetése, akár ugyan annak a témának többoldalú – azaz más és más tudományos szemléletben történő – feldolgozását kezdeményezzük.

Nem feledkezhet meg a folyóirat a nemzetközi regionális tudomány fontosabb eredményeinek és irányzatainak bemutatásáról sem. Számonként egy-egy előremutató jelentős külföldi cikket közre kell adni. A Krónika rovatot újra kell élesíteni, ebben elsősorban nem a konferencia dömpingről kell hírt adni, hanem a regionális tudományhoz kapcsolódó tudományos fokozat szerzésről, s a szakmai fórumok munkájáról. Továbbra is legyen könyvjelző a Tér és Társadalom, azaz a regionális tudományt érintő monográfiák, tanulmánykötetek bemutatása történjen meg, de nem az ismertetés, hanem a kritikai hangsúlyok erősítésével.

A hazai társadalomtudományi folyóiratok között a Tér és Társadalom kivívta magának a megfelelő tekintélyt. Ismert és elismert a folyóirat, már nemcsak a hazai, hanem a magyar nyelvű regionális tudományi centrumok kutatási eredményeit is közreadja, illetve eljut minden helyre, ahol ezt a szakmát igényesen művelik, illetve a gyakorlatban éppen a tudományos eredmények figyelembe vételével végzik, működtetik. A két évtized a tudomány történetében egy kis momentum, egy új tudomány megteremtésében viszont a kemény, a dolgos évek koncentrátuma. A Tér és Társadalom hozzásegítette a regionális tudományt, hogy elfogadott és elismert legyen, de egyben a jövőjének is egyik záloga.

Köszönöm a Tér és Társadalom korábbi főszerkesztőinek, szerkesztőinek alkotó munkáját, tisztelettel adózunk szerzőinknek és várjuk további műveiket. Üdvözljük olvasóinkat, kérve őket, hogy ne csak olvassák és terjesszék a folyóiratot, hanem véleményükkel is lássanak el bennünket, hogy a megújításunk – a következő évtizedek – a befogadók igényét is tükrözzék.

Jegyzetek

- ¹ A jelen fejezet Reisinger Adrienn és Tóth Péter doktorandusz hallgatók elemzése alapján került összeállításra.
- ² Itt jegyeznék meg, hogy a hivatkozási szabályok rossz használata szintén adatvesztést okozott, pl. a szerkesztett tanulmánykötetben közreadott írásmű esetén sok esetben csak a szerkesztett műre történő hivatkozás történt meg, így a szerzők nem voltak beazonosíthatók.
- ³ A számításokat és a grafikonokat az Ucinet és Pajek programokkal végeztük.
- ⁴ A tudományos karrier szempontjából a hivatkozás az egyik fontos fokmérő, ezért az egymáshoz emberileg is közel álló kutatók segíthetik egymás előmenetelét. Sok esetben a személyes szimpátia avagy antiszimpátia is befolyásolja egy tanulmányban a meghivatkozott szerzőket, illetve azok műveit.
- ⁵ Érdekes lenne azonban megvizsgálni a Tér és Társadalom létezése előtt megjelent tanulmányainak hivatkozásait is, amiből a komplett tudományos pálya íve felállítható.